

УДК 343.13

ОСОБЛИВИЙ ПОРЯДОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Володимир ФЕДЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Наталія ПАВЛОВА,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті здійснюється теоретичне дослідження особливого порядку кримінального провадження досудового розслідування стосовно судді Конституційного Суду України. Проводиться аналіз юридичних джерел з проблемних питань реалізації положень КПК України щодо здійснення особливого порядку кримінального провадження стосовно судді Конституційного Суду. Наголошується на законодавчих прогалинах, правових неврегульованостях, неузгодженостях і навіть колізіях з питань процесуальної регламентації початку здійснення такого досудового розслідування, повідомлення про підозру, затримання, обрання іншого запобіжного заходу та порядку їх оскарження. Зокрема, порядку надання згоди на проведення обшуку, огляду особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, здійснення приводу, відсторонення від посади та застосування інших процесуальних заходів і негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: особливі порядки кримінального провадження, суддя Конституційного Суду, кримінальний процесуальний імунітет, Конституційний Суд, Вища рада правосуддя.

SPECIAL PROCEDURE FOR CRIMINAL PROCEEDINGS ON THE COURT OF JUSTICE OF THE CONSTITUTIONAL COURT UNDER THE DEPARTMENTAL INVESTIGATION

Volodymyr FEDCHENKO,
Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Criminal Procedure
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Natalya PAVLOVA,
Candidate of Law Sciences, Senior Lecturer
at the Department of Criminalistics, Forensic Medicine and Psychiatry
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SUMMARY

The article deals with the theoretical study of the special procedure of criminal investigation of a pre-trial investigation in relation to a judge of the Constitutional Court of Ukraine. Analysis of legal sources on problematic issues concerning the implementation of the provisions of the CPC of Ukraine regard in the implementation of a special procedure for criminal proceedings concerning a judge of the Constitutional Court is under way. It is emphasized on legislative gaps, legal unregulations, inconsistencies, as well as conflicts on the procedural regulation of the commencement of such a pre-trial investigation, notification of suspicion, detention, the election of another preventive measure and the procedure for the appeal. Including the procedure for granting consent for a search, inspection of personal belongings and luggage, transport, residential or office premises, violation of secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraph and other correspondence, the exercise of reason, removal from office and the use of other procedural measures and secret investigators (wanted) actions.

Key words: special procedures of criminal proceedings, judge of the Constitutional Court, criminal procedural immunity, Constitutional Court, High Council of Justice.

Постановка проблеми. Наявні законодавчі прогалини, правові неврегульованості, неузгодженості та колізії з питань здійснення особливого порядку кримінального провадження стосовно судді Конституційного Суду потребують дослідження.

Актуальність теми дослідження підтверджується наявністю в КПК України та інших законодавчих актах

з питань здійснення особливого порядку кримінального провадження стосовно судді Конституційного Суду законодавчих прогалин, правових неврегульованостей, неузгодженостей та колізій.

Стан дослідження. Науковий аналіз проблем здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, особливі порядки притягнення яких до кримінальної відпові-

дальності визначені ст. 480-483 КПК України, здійснюється багатьма вітчизняними науковцями. Окремим питанням цієї проблематики присвятили свої праці І.В. Бабій, О.І. Галаган, Л.М. Лобойко, В.Т. Нор, М.А. Погорельський, С.В. Свириденко, О.Ю. Татаров, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, М.Є. Шумило та інші науковці. Проте, зважаючи на останні законодавчі зміни в рамках розглядуваної тематики, питання розслідування у кримінальному провадженні стосовно осіб, які користуються певним процесуальним імунітетом та щодо яких передбачено особливі порядки здійснення кримінального провадження, залишаються досить актуальними і потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження питань здійснення особливого порядку кримінального провадження стосовно судді Конституційного Суду та внесення відповідних пропозицій щодо врегулювання законодавчих прогалів, правових неврегульованостей, неузгодженостей та колізій, які існують у чинному кримінальному процесуальному та іншому законодавстві з питань реалізації вказаних положень.

Викладення основного матеріалу. За загальними вимогами, відповідно до засади «Рівність перед законом і судом», визначених КПК України, не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК України. Зокрема, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками (ст. 10 КПК).

Між тим є категорія осіб, які перебувають під особливим захистом з боку держави. Це категорія осіб, які обіймають особливо відповідальне становище, кримінальне провадження щодо яких здійснюється в особливому порядку. До таких осіб відносяться, зокрема, і судді Конституційного Суду (ст. 480 КПК) [1].

Специфіка підстав і порядку застосування заходів забезпечення кримінального провадження до осіб, які користуються недоторканністю, полягає у тому, що частина з них стають можливими лише у разі отримання згоди відповідного компетентного органу. А тому виникає необхідність більш детально розглянути кримінальний процесуальний механізм застосування заходів забезпечення кримінального провадження до осіб, які користуються певною недоторканністю [2, с. 98].

Письмове повідомлення про підозру судді Конституційного Суду здійснюється Генеральним прокурором України або його заступником (ст. 481 КПК). Особливий порядок кримінального провадження поряд із суддями Конституційного Суду законодавець передбачив і щодо: народного депутата України; судді, присяжного на час виконання ним обов'язків у суді; Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя; Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; кандидата у Президенти України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Голови, іншого члена Рахункової палати; депутата місцевої ради; адвоката; Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України, а також члена Національного агентства з питань запобігання корупції (ст. 480 КПК).

Загалом, передбачений КПК України особливий порядок щодо письмового повідомлення про підозру, затримання та утримання під вартою вказаної категорії осіб викликаний прагненням законодавця забезпечити цим особам найбільш сприятливі умови для здійснення ними власних повноважень та захистити їх від можливого незаконного впливу.

Між тим передбачений законодавцем певний імунітет та недоторканість не мають бути особистим привілеєм для вказаної категорії осіб, оскільки метою застосування такого особливого порядку кримінального провадження має бути забезпечення безперешкодного та ефективного здійс-

нення вищезазначеними особами наданих законом повноважень відповідно до покладених функцій.

Слід зазначити, що КПК України не містить визначення поняття кримінального процесуального імунітету. Здійснюючи науково-теоретичне дослідження з цього питання, зазначимо, що процесуальний імунітет є винятком із загального порядку здійснення кримінального провадження. Вказане міститься в особливому порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання й обрання запобіжного заходу щодо окремо визначеної в законі категорії осіб та здійснення щодо них певних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [3, с. 178]. Особливий порядок кримінального провадження та визначена законом недоторканість викликана перш за все їх особливим офіційним статусом, пов'язаним із призначенням чи обранням на певну посаду і створенням для такої особи особливого правового режиму за рахунок додаткових прав та обов'язків.

Застосування особливого порядку кримінального провадження означає, що стосовно визначених у переліку осіб кримінальне провадження загалом має здійснюватися за загальними правилами, встановленими КПК. При цьому необхідно враховувати низку особливостей щодо: повідомлення про підозру, затримання, обрання іншого запобіжного заходу, обшуку, огляду особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення. Це стосується й порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та проведення інших процесуальних дій, зокрема негласних слідчих (розшукових) дій, що обмежують права та свободи.

Якщо дослідити особливий порядок кримінального провадження щодо судді Конституційного Суду, можна побачити низку правових неврегульованостей, неузгодженостей і навіть колізій у питаннях здійснення такого кримінального провадження.

Положеннями Конституції України визначено, що незалежність і недоторканність судді Конституційного Суду гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю Конституційного Суду у будь-який спосіб забороняється.

Без згоди Конституційного Суду суддю Конституційного Суду не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або одразу ж після скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 149 Конституції).

Положеннями Закону «Про Конституційний Суд України» також визначено, що суддю Конституційного Суду без згоди цього суду не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або одразу ж після скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Подання про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт судді вносить до Конституційного Суду Генеральний прокурор або особа, яка здійснює його повноваження (ст. 24 Закону) [4].

Звичайно, передбачення законодавцем такого процесуального імунітету щодо судді не випадкове, адже поряд із судами загальної юрисдикції, які спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення, в Україні діє і Конституційний Суд. Він являє собою єдиний орган конституційної юрисдикції з повноваженнями про надання висновків у справах щодо: 1) конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) офіційного тлумачення Конституції України; 3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів Укра-

їни або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених ст. 111 і 151 Конституції України; 6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. 157 і 158 Конституції України; 7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з ч. 2 ст. 137 Конституції України; 9) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України (ст. 7 Закону) [4].

У зв'язку з цим за загальними законодавчими вимогами рішення про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт судді Конституційний Суд ухвалює на спеціальному пленарному засіданні у формі постанови (ст. 24 Закону «Про Конституційний Суд») [4].

Порядок розгляду Конституційним Судом питання про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт судді цього суду прописаний у Регламенті Конституційного Суду, ухваленому Постановою Конституційного Суду № 1-пс/2018 від 22.02.2018 р. Згідно з параграфом 15 розділу 1 вказаного Регламенту, Конституційний Суд розглядає подання Генерального прокурора або особи, яка здійснює його повноваження, про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт судді на спеціальному пленарному засіданні не пізніше десятого робочого дня з дня його отримання. Відповідне подання має стосуватися або затримання, або утримування під вартою, або арешту судді.

Не пізніше сьомого робочого дня постійна комісія з питань регламенту та етики Суду вивчає подання щодо наявності у ньому підтверджених доказами фактів причетності судді до вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України, їх достатності та обґрунтованості. У разі необхідності постійна комісія з питань регламенту та етики Суду витребує від Генерального прокурора або особи, яка здійснює його повноваження, додаткові документи та матеріали.

Спеціальне пленарне засідання Суду відбувається за участю Генерального прокурора або особи, яка здійснює його повноваження, судді, щодо якого внесено подання, та/або представника цього судді. Суддю може представляти і адвокат.

Неявка судді, щодо якого внесено подання, та/або його представника без поважних причин на спеціальне пленарне засідання Суду не перешкоджає розгляду подання.

Після відкриття спеціального пленарного засідання Суду слово надається Генеральному прокуророві або особі, яка здійснює його повноваження, для обґрунтування необхідності у затриманні, утримуванні під вартою чи арешті судді та викладення підтверджених доказами фактів його причетності до вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України.

Після виступу Генерального прокурора або особи, яка здійснює його повноваження, судді Конституційного Суду мають право поставити йому запитання щодо внесеного подання.

Слово для надання пояснень надається судді, щодо якого внесено подання, та/або його представнику. Після на-

дання пояснень суддею, щодо якого внесено подання, та/або його представником судді Конституційного Суду мають право поставити їм запитання. Суддя має право відмовитися надавати пояснення та відповідати на запитання.

Якщо Суд визнає подання Генерального прокурора або особи, яка здійснює його повноваження, вмотивованим і таким, що містить достатні підтвержені доказами факти причетності судді до вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України, а необхідність у затриманні, утримуванні під вартою чи арешті судді обґрунтованою, він ухвалює рішення про надання згоди, відповідно, на затримання, утримування під вартою чи арешт судді. Рішення ухвалюється на закритій частині спеціального пленарного засідання Суду більшістю суддів Конституційного Суду, які беруть у ньому участь, у формі постанови.

Рішення про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт судді оголошується присутнім на спеціальному пленарному засіданні. Відповідна постановова направляється Генеральному прокурору або особі, яка здійснює його повноваження.

У разі визнання подання невмотивованим на підставі відсутності належних доказів причетності судді до вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України, або необґрунтованості необхідності у затриманні, утримуванні під вартою чи арешті судді Суд повідомляє Генерального прокурора або особу, яка здійснює його повноваження, про ненадання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт судді [5].

Звичайно, що за такої правової процедури розгляду вищезазначеного не можна відповісти: наскільки може бути об'єктивно та неупереджено суддями Конституційного Суду розглянуто питання про обрання запобіжного заходу щодо свого колеги, про це можна лише здогадуватися. Тому доцільно питання про розгляд такого клопотання віднести до компетенції Вищої ради правосуддя, яка законодавцем визначена як колегіальний, незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів (ч. 1 ст. 1 Закону) [6].

Слід звернути увагу і на нерегульованість ще одного питання. Зокрема, як необхідно діяти, коли Конституційний Суд відмовив у задоволенні клопотання з підстав необґрунтованості необхідності затримання, утримування під вартою чи арешту судді Конституційного Суду? Чи можна звертатися і до кого саме (до слідчого судді, Вищої ради Правосуддя, Конституційного Суду) з клопотанням про обрання іншого менш суворого запобіжного заходу, та хто має право на таке звернення? Слід зауважити, що Закон поки що відповіді не це запитання не дає.

З усього вищевказаного випливає, що у разі початку досудового розслідування у кримінальному провадженні особливий порядок щодо здійснення досудового розслідування стосовно судді Конституційного Суду законодавцем визначені лише з таких питань: 1) повідомлення судді про підозру; 2) затримання судді за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; 3) утримання його під вартою; 4) арешт судді.

Між тим взагалі відсутня процесуальна регламентація початку здійснення такого досудового розслідування, а саме: 1) хто має право вносити відомості про кримінальне правопорушення щодо судді Конституційного Суду до ЄРДР слідчий чи прокурор? Якщо прокурор, то який саме: прокурор місцевої, регіональної, Генеральної прокуратури чи їх керівники? 2) хто має право викликати суддю Конституційного Суду для проведення процесуальних дій? 3) хто у випадках, передбачених законом, дає дозвіл на проведення таких (слідчих) роз-

шукових дій, як огляд особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення. А також проведення негласних (слідчих) розшукових дій, зокрема щодо порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції судді Конституційного Суду. Зокрема, і на здійснення його приводу у разі неявки без поважних на те причин? 4) хто має право вирішувати питання про відсторонення від посади судді Конституційного Суду та в який порядок це питання має вирішуватися?

Відповідно до положень Закону «Про Конституційний Суд України» склад суддів Конституційного Суду (загальна кількість яких 18 суддів) формується Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України, які призначають (обирають) по шість суддів Конституційного Суду (ч. 2 ст. 9 Закону) [4].

У положеннях КПК з питань відсторонення від посади осіб, яких призначив Президент України, визначено порядок, за яким питання про таке відсторонення має право вирішувати лише Президент України на підставі клопотання прокурора в порядку, встановленому законодавством (ч. 3 ст. 154 КПК). Тому зрозуміло, що якщо вирішується питання про відсторонення від посади судді Конституційного Суду, якого було призначено Президентом, то уповноважений це зробити лише Президент. Але, якщо вирішується питання про відсторонення від посади судді Конституційного Суду, якого було призначено за рішенням Верховної Ради чи з'їзду суддів України, то не зрозуміло, хто має право розглядати таке клопотання.

До речі, положення законів «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний Суд України» також не дають відповіді на ці запитання. У Законі «Про судоустрій і статус суддів» передбачено порядок лише відсторонення судді від здійснення правосуддя, за яким таке право надається Вищій раді правосуддя (п. 8 ч. 1 ст. 3 Закону) [6].

Комплексний аналіз положень кримінального процесуального законодавства з питань здійснення особливих порядків кримінального провадження стосовно окремих категорій осіб дає змогу наголосити, що законодавець серед усіх таких категорій лише щодо народного депутата України дозволяє проводити певні слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії. А саме: обшук, огляд його особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення. А також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування до нього інші заходи та затримання. Зокрема, проводити негласні слідчі (розшукові) дії, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, за умови, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо (ч. 3 ст. 483 КПК).

Прописаний порядок ухвалення рішення щодо надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арешт судді Конституційного Суду, відповідно до якого таке рішення ухвалюється у формі постанови Конституційного Суду на спеціальному пленарному засіданні. Також викликає низку запитань, на які законодавець не дає чіткої відповіді. А саме за вимогами КПК України рішення про обрання запобіжного заходу приймається не у формі постанови, а у формі ухвали, яка мусить містити відомості, зазначені у ч. 1 ст. 196 КПК. До того ж в ухвалі про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має зазначатися і дата закінчення її дії у межах строку, передбаченого КПК. Подовжити вказаний строк тримання під вартою в межах строку, визначених у КПК, уповноважений лише слідчий суддя у разі надходження відповідного клопотання слідчого, погодженого прокурором, або клопотання самого прокурора. Постає запитання, на яке також поки що немає відповіді, а саме: хто має право розглядати клопотання про

подовження строку тримання під вартою судді Конституційного Суду?

До того ж відповідно до загальних положень досудового розслідування щодо можливості оскарження в апеляційному порядку рішень слідчого судді передбачається можливість оскарження ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні (п. 2 ч. 1 ст. 309 КПК). Оскарження ж постанови про це законом не передбачено. У зв'язку з чим знову виникає закономірне питання щодо можливості та порядку оскарження рішення Конституційного Суду про обрання запобіжного заходу до судді Конституційного Суду чи відмови у його обранні.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що подібні законодавчі прогалини, правові неврегульованості, неузгодженості і навіть колізії, на які було наголошено у цій статті, не мають залишатися поза увагою законодавців. А тому існує нагальна потреба (з урахуванням конституційно-правового статусу судді Конституційного Суду) внести відповідні зміни до чинного законодавства і насамперед до КПК України.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2017 р.: (Офіц. текст). К.: ПАЛІВОДА А.В., 2017. 372 с.
2. Свириденко С.В. Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо осіб, які користуються недоторканістю: дис... к. ю. н.: 12.00.09. Університет державної фіскальної служби України, 2018. 222 с.
3. Лучко О.А. Федченко В.М. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності: кримінальний процесуальний аспект. Юридичний науковий електронний журнал. № 1. 2017. URL: http://lsej.org.ua/1_2017/46.pdf (дата звернення: 25.10.2018).
4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 25.10.2018).
5. Постанова Конституційного Суду від 22.02.2018 р. № 1-пс/2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18/print> (дата звернення: 25.10.2018).
6. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/print> (дата звернення: 25.10.2018).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Федченко Володимир Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Павлова Наталя Валеріївна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Fedchenko Volodymyr Mikhailovich – Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Criminal Procedure, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

mixayluz@ukr.net

Pavlova Natalia Valerievna – Candidate of Law Sciences, Senior Lecturer at the Department of Criminalistics, Forensic Medicine and Psychiatry, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Pavlova_Natalia_vyv@ukr.net